

Fidúcia, fiduciari, V. fe *Fifa* sembla encreuament de *un tifa*, que és el que es diu amb aquest sentit en el cat. comú i barceloní, amb el castellanisme *filfa*

FIGA, del ll. vg. i tardà *fīca* 'figa' i, en part, plural neutre, 'figues', que en gran part de les terres romàniques substituï el ll. clàssic *fīcus* 'figa', 'figuera', el qual ja en l'antiguitat vacillava en la seva forma i flexió (entre *fīcus*, -cūs, i *fīcus*, -ci, femení o masculí i potser també neutre). □ 1.ª doc.: S. XIII: Jaume I, docs.

En una lleuda rossellonesa de 1249 es consignen com a article d'importació les *Figues de Málitha* o de *Málitha*,¹ suposo que és la mateixa lleuda de Cotlliure de 1249 on s'inclou «sporta de figa d'Alacant»; en la tarifa de Barcelona de 1271, es registra, pagant «una malla», la «sporta de *figues*» junt amb el «quintar d'atzebib» o panses i amb «sporta de sardina» (*EntreDL* I, 160.89); en la *Cròn.* de Jaume I els sarraïns de Peníscola, que pacten «aduyxeren-nos cent pans e dues alcolles de vi, e panses e *figues*, e deu galines de present que ns enviaven los veyls qui aquí eren» (*Cròn.*, § 184, Ag., p. 230).

Entre les llengües romàniques, les unes han perpetuat la base *fīca* del llatí vulgar (que es troba en mss. d'Oribasi, S. vi), d'on el dalm. *jaika*, it. dial. *fica* (Mezzogiorno sobretot, però també a l'Alta Itàlia), a-al. ant. *figa*, avui *feige*, fr. ant. *fie* i cat. i oc. *figa* (> fr. mod. *figue*); les altres, la base clàssica *fīcus* (d'on it. *fico*, sard *figu*, cast. *bigo*, port. *jigo*, basc dial. *biku* de Navarra o *iko* en algun altre parlar, ags. *fic*, angl. *fig*, etc.); per als detalls i condicionaments en hispano-romànic i en alguns altres llenguatges veg. DCEC (HIGO), on també dono més explicacions referents a les bases en llatí vulgar. En el mossàrab del nostre migjorn es continuïnen formes provinents de *fīcus*, gen. *fīcūs*, almenys en el sentit de 'figuera' que tenia també el mot clàssic, cosa que quedà petrificada en la toponímia: *Benafijos* (Alcalatén) ve de *PINNA FīCūs* 'penya de la figuera', que de fet encara avui es veu un vell tronc de figuera en el campanar al cim de la rocassa on s'apinyen les cases d'aquest arcaic poblet (cf. *E. T. C.* II, 156); el poble de *Velefique*, cap a les muntanyes d'Almeria, ve de *VALLEM FīCŪM* 'vall de les figueres' (l'anomena *bellefiq* Abenalkhatib i *Be-lesfic* els primers documents cristians de 1514, etc.: *TopHesp.* I, 65).

Sobre la gènesi de la forma *fīca* amb terminació femenina, remetre al DCEC tot recordant que l'ús del plural *delle fica* ('figues', 'de les figues'), fins a l'italià del S. xvii, testimoniat que hi hagué un *ficum*, pl. *fica*, neutre en alguna forma del llatí vulgar; altres, com Meillet (*B. S. Ling. de P.*, xxxiii, 73) i Rohlfis (*Donum Jaberg*; *ASNSL* CLXX, 146) han presat més aviat, en diferents variants, en la influència del gènere femení que tenia *ficus* en llatí clàssic, junt amb el joc que fan (en part a base d'això) parelles llatines com *pira/pirus* 'pera, perera': segurament hi hagué convergència de tots aquests corrents.

El cas és que avui la forma *figa* en català s'estén en

tots sentits fins als límits extrems de la llengua: cap de les valls pallareses (Tavascan, 1934), Eivissa i totes les illes, extrem Sud valencià i extrem Nord rossellonès, com es veu també per les combinacions i frases. «Panses --- *figues seques*: *ficus aridae*; pa de *figues*: *palatha*; dàtils ---», OPou (*TbPu.*, 197).

Hi ha curiosos noms de menes especials de figa, entre els quals citem, a Eivissa: «*figa coll de dama*; *f. de pic*; *figa flo*» (PzCabr.); a Benigànim: «*figues poletanes, vernáskes* <blanques>, *négres, f. d'uñ de perdiu, de kamétà, de sán de fosi* (o de *kavál*), *de burçasóte*», «la *bakóta* (o *figaflor*) que és com si fóra un *abadóke*» (1962). La *figa panxona*, que també anota el DBal. ja l'esmenta el B. de Maldà (*Excursions*, p. 143), i aquell dicc. es fa eco també de les frases i combinacions estereotipades *mitja figa - mig raïm*; *això són figues d'un altre paner*; *pesar figues* 'fer becaines' (per les davallades brusques de la barbeta del qui s'està adormint bo i assegut, com un plat de balança sota la feixuga impulsió del compacte fruit): «ab la calor de l'escon i del sopar, havian comensat de *pesar figues* y havian acabat per adormir-se com un tronc», Genís Aguilà (*Jo. Fl.* 1878, 181).

Cap casta tan especial com el fruit de la *Cactus opuntia*, d'importació ultramarina: «abunda aquell terreno, la major porció, de sauló o terra arenisca, de *figueras y figas de moro*, y se hi treballan moltes nansas de pescar», B. de Maldà (*Excursions*, p. 72). És general en el català central. A la Ribera d'Ebre, gran terra d'això, sobretot *figes çúmbes* (adj. de l'etimologia del qual m'ocupo en article especial del DCEC, CHUMBO) Benifallet (on, però, es parla també de vegades de *figez de pála* i àdhuc *figez de móro*, 1923); enllà pel País Val. es troben aquelles dues denominacions (a Alginet anotava també *figues de pala*, junt amb les *piteres*, 1962, etc.); a Eivissa sento a parlar de *sa figuera d'Indi* (a Jesús, 1963), junt amb *figuera de pic*; més enllà de l'Albera ressurgeix la *figuera d'Indi*, i a l'Alguer, on és clar que *figa d'Indi* sona *figarindi*.

Fer figa 'fallar (una arma, etc.)' ja és vell: 1773, val., a la *Rond. de Rond.*, i no pas menys en el Princ., ja en alguna cançó de trabucaires, de c. 1780: «ab lo trabuch a la mà / --- aquí va ma valentia! - / la ventura va voler / que lo trabuch li *fes figa*», MilàF (*Romllo.*, 117A, i també a la versió D, però allí l'assonància revela que és interpolació per *li fallava*).

No m'entretinc amb la fraseologia referent al gest supersticiós, malèfic i obscè, de *fer la figa*, ja conegut des del temps de Crist a Roma i abans a Grècia (amb *σῦκον*, Aristòfanes, *Elpévnē*, 1346-9), ja tan estudiat i glossat, limitant-me a donar algun testimoni de varietats recollides, a tot el domini: en plenes Corberes diuen «*fe lo figa* a la bruixa» (etc.), Talteüll, 1960; Garrotxa: «en nostres travessures de xicot, sempre era ell qui l'armava, mes jo no sé com s'ho feya que, a l'hora de rebre, sempre ens tocava a nosaltres, fent-nos ell encara la *figa*», MVayreda (*Puny.* II, 57); Benasc: «*fé figues* --- autoritzar, desafiar, provocar a que tiren objetos sobre uno, --- un muchacho se separa del grupo de sus amigos y, cuando se halla a prudente dis-